

Lidia Pokrzycka

"Między rzeczywistością polityczną a światem iluzji. Rozwiązania problemu mniejszości narodowych w polskiej myśli politycznej XX wieku", pod red. Jana Jachymka i Waldemara Parucha, Lublin 2001 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 9, 183-184

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dla rozwoju demokracji. Biorąc za podstawę dane empiryczne, Dijk uznaje za oczywiste, iż mamy do czynienia ze wzrostem nierówności (zwłaszcza gdy chodzi o użycie ICT) w krajach zachodnich w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Stanowią one pochodną takich czynników, jak: wykonywany zawód, uzyskiwane dochody, wiek, kraj czy region w danym kraju. Zmniejsza się natomiast znaczenie czynnika płci.

Michel Catinat i Thierry Vedel zajmują się w prowadzonych badaniach rolą władz w procesie obsługi demokracji cyfrowej. Wyróżniają tu między innymi funkcje operatorów czy sponsorów. Podnoszą także problem komercjalizacji Internetu i – co za tym idzie – przeciwstawiają sobie obywateli konsumentom.

W ostatnim rozdziale redaktorzy tomu dokonują podsumowania zagadnień poruszanych w poszczególnych rozdziałach. Wytyczają kierunki niezbędnych badań nad problemami, jakie wyłoniły się w trakcie refleksji teoretycznej. Prezentowane kwestie nie dotyczą spraw przebrzmiałych. Przeciwnie, ich znaczenie będzie zyskiwało na znaczeniu wzmocnione procesami globalizacyjnymi. W związku z tym należałoby potraktować prezentowany tom nie jako zbiór ostatecznych prawd, ale materiał wyjściowy do dalszej dyskusji nad usprawnieniem funkcjonujących systemów demokratycznych.

Maria Marczevska-Rytko

Między rzeczywistością polityczną a światem iluzji. Rozwiązania problemu mniejszości narodowych w polskiej myśli politycznej XX wieku, pod red. Jana Jachymka i Waldemara Parucha, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2001, s. 315

Problematyka mniejszości narodowych w ostatnich latach cieszy się dużym powodzeniem. Na rynku wydawniczym ukazało się wiele monograficznych książek opisujących poszczególne mniejszości, brakuje natomiast publikacji analizującej zagadnienia mniejszościowe w polskiej myśli politycznej.

Lukę wypełnia książka *Między rzeczywistością polityczną a światem iluzji*, składająca się z jedenastu opracowań. Ich autorzy opisują koncepcje i programy mniejszościowe różnych partii i obozów politycznych.

Ewa Maj w artykule *Od „biernej masy plemiennej” do „komiwojażera”*, opisuje ważne zagadnienie myśli politycznej Narodowej Demokracji – problematykę ludności białoruskiej, ukraińskiej, a także silnej – niemieckiej i zagrażającej polskiemu interesowi narodowemu – żydowskiej. Celem narodowych demokratów było państwo homogeniczne pod względem narodowym, nie tyle w sensie biologicznym (rasowym), ile w wymiarze duchowym – akcentuje autorka. Współgospodarzami Polski nie mogli być więc mieszkańcy, niepoczuwający się do związków z polskością.

Z kolei Włodzimierz Mich w opracowaniu *Między nacjonalizmem a imperializmem. Ruch konserwatywny (1918–1939)* analizuje konserwatywne koncepcje rozwiązania problemu mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej. Jak pisze autor – poglądy te ulegały częstym modyfikacjom i odpowiadały zmianom sytuacji politycznej. Największy dynamizm cechował poglądy na kwestię żydowską, najmniejszy na białoruską. „Wielość i rozbieżność sformułowanych przez konserwatystów propozycji rozwiązań nie świadczy [...] o słabości intelektualnej ruchu, ale o złożoności problemów narodowościowych w II Rzeczypospolitej. W gruncie rzeczy były one nierozwiązywalne. Można było jedynie łagodzić konflikty” (s. 69).

Waldemar Paruch w opracowaniu *Od konsolidacji państwowej do konsolidacji narodowej. Obóz piłsudczykowski (1926–1939)* akcentuje piłsudczykowską skłonność do rozwiązywania problemów mniejszościowych poprzez programy dostosowane do konkretnych grup etnicznych i regionów przez nie zamieszkałych. Szczegółowo opisuje koncepcje konsolidacji państwowej (1926–1935) i narodowej (1935–1939) oraz programy rozwiązania podstawowych problemów narodowościowych.

Analizę stosunku Chrześcijańskiej Demokracji do mniejszości narodowych zamieszcza Marcin Wichmanowski w pracy *Polacy gospodarzem w państwie polskim. Chrześcijańska demokracja*. Jak stwierdza autor, chrześcijańscy demokraci zakładali tolerowanie tylko tych aspiracji innych grup narodowych, które nie obejmowały dążeń do współrzędzenia.

Jan Jachymek w opracowaniu *Rozwiązanie problemu mniejszości narodowych. Ruch ludowy (do 1939 roku)* szczegółowo analizuje problem mniejszości narodowych (słowiańskich, niemieckiej i żydowskiej) w myśli politycznej ruchu ludowego. Autor akcentuje zróżnicowanie koncepcji rozwiązania etnicznych problemów. „Najwyraźniej ujawniało się to na przykładzie stosunku PSL »Wyzwolenie« i PSL »Piast« do słowiańskich mniejszości narodowych. Pierwsze – proponowało szeroki zakres reform sprzyjających rozwojowi różnych dziedzin życia mniejszości słowiańskich, drugie – traktowało ich jako obywateli drugiej kategorii” (s. 159). W 1931 roku po połączeniu PSL „Wyzwolenie”, PSL „Piast” i SCh ludowcy opowiadali się za równouprawnieniem obywateli bez względu na narodowość i wyznanie.

Mniejszości narodowe w myśli politycznej socjalistów polskich (1892–1939) analizuje Stanisław Michałowski, dzieląc opracowanie na dwie części. W pierwszej z nich opisuje koncepcje polityki narodowościowej wobec mniejszości terytorialnych (ukraińskiej i białoruskiej). PPS była bowiem przekonana co do niezbędności utworzenia w dalszej perspektywie niepodległego państwa ukraińskiego i białoruskiego, konieczności wprowadzenia autonomii terytorialnej na obszarach zamieszkałych przez te mniejszości oraz m.in. ustaw językowych (s. 165). Część druga poświęcona jest koncepcjom polityki narodowościowej wobec mniejszości eksterytorialnych. Formułowane przez PPS koncepcje polityki wobec Żydów i Niemców przechodziły ewolucję od wolności, równości językowej i swobody rozwoju kulturalnego po autonomię narodowo-kulturalną.

Krystyna Trembicka w artykule *Mniejszości narodowe jako siła sprawcza rewolucji w Polsce. Ruch komunistyczny (1918–1939)* opisuje program komunistów w kwestii narodowej. W II Rzeczypospolitej była to negacja – krytykowano ówczesną politykę wobec mniejszości narodowych, uważając, że w ustroju kapitalistycznym rozwiązanie tej kwestii jest niemożliwe. W okresie porewolucyjnym przewidywano równouprawnienie narodowe społeczności, które miałyby się znaleźć w Polskiej Republice Rad.

W kolejnych opracowaniach Kazimierz Przybysz opisuje *Mniejszości narodowe w programach partii i organizacji politycznych okresu II wojny światowej*, Janusz Wrona analizuje, w dwóch odrębnych częściach, mniejszości narodowe w programach i polityce polskich partii politycznych w latach 1944–1949 oraz w polityce PZPR (1949–1989).

Bardzo interesujący jest, kończący książkę, artykuł Alicji Wójcik, poświęcony mniejszościom narodowym we współczesnej polskiej myśli politycznej. Do tej pory badacze nie poświęcali tej tematyce zbyt wiele uwagi, a to przede wszystkim z powodu ciągłych zmian na polskiej scenie politycznej. Jak pisze autorka – z konieczności przedmiot badań został ograniczony do tych partii, które cechuje pewna wyrazistość programowa i fakt posiadania w latach 1989–1999 reprezentacji w parlamencie. W opracowaniu znaleźć więc można m.in. formy zagwarantowania i ochrony podstawowych praw mniejszości narodowych proponowane przez Konfederację Polski Niepodległej, Polskie Stronnictwo Ludowe, Porozumienie Centrum, Socjaldemokrację Rzeczypospolitej Polskiej, Unię Polityki Realnej, Unię Pracy, Unię Demokratyczną-Unię Wolności i Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe.

Układ publikacji *Między rzeczywistością polityczną a światem iluzji*, z założenia redaktorów, nie jest jednolity. Refleksje nad myślą polityczną do 1939 roku mają charakter problemowy. Myśl polityczną po 1939 roku (lata II wojny światowej, okres powojenny, Polski Ludowej i III Rzeczypospolitej) przedstawiono w układzie chronologicznym. Taki układ książki sprawia, że publikacja jest dla odbiorcy bardzo czytelna. Pomagają w tym także podsumowania każdego z opracowań.

Bogata baza źródłowa oraz literatura sprawiają, że jest to książka cenna zarówno dla historyków, jak i politologów.

Lidia Pokrzycka